

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**Кафедра суспільно-гуманітарних наук**

**ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ**

Методичні рекомендації з самостійної роботи для здобувачів вищої освіти  
другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності  
Н6 Ветеринарна медицина

**Одеса**  
**2025**

## **УДК 94(477) (083.13)**

Автори-упорядники – старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук Одеського державного аграрного університету Федорова І.В., доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук Чебан О.М. Одеського державного аграрного університету.

Рецензенти:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов ОНМА Імені А.В. Нежданової Л.І. Орехова

кандидат політичних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук ОДАУ М.М. Самуйлік

**Федорова І.В., Чебан О.М. Історія української державності: методичні рекомендації з самостійної роботи для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Н6 Ветеринарна медицина. Одеса: ОДАУ, 2025. 18 с.**

Методичні вказівки з освітнього компонента «Історія української державності» розроблено для самостійної роботи здобувачів вищої освіти у процесі вивчення науково-теоретичного матеріалу та підготовки до семінарів, написання наукових рефератів, виконання індивідуальних завдань відповідно до робочої програми. Здобувачам вищої освіти надано алгоритм для самостійного опрацювання теоретичного матеріалу та першоджерел відповідно до визначених тем. Запропоновано список першоджерел для самостійної підготовки презентацій та доповідей.

**Рекомендовано до друку координаційною радою з питань якості освіти від 28.04.2025 р.  
протокол № 8**

## **Зміст**

|                                                                                                      |           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Передмова</b>                                                                                     | <b>3</b>  |
| <b>I. ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА</b>                                                                | <b>4</b>  |
| <b>Змістовий модуль 1. Українська державність: витоки, форми, тенденції</b>                          | <b>4</b>  |
| <b>Змістовий модуль 2. Відродження державності в Україні (XX – поч. XXI ст.)</b>                     | <b>7</b>  |
| <b>II. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ</b>                                                                    | <b>13</b> |
| <b>Орієнтовний перелік тем індивідуальних завдань для самостійної роботи здобувачів вищої освіти</b> | <b>13</b> |
| <b>Теми есе</b>                                                                                      | <b>14</b> |
| <b>Питання самоконтролю</b>                                                                          | <b>11</b> |
| <b>Література</b>                                                                                    | <b>16</b> |
| <b>Інформаційні ресурси</b>                                                                          | <b>17</b> |

## ПЕРЕДМОВА

Освітній компонент «Історія української державності» є обов'язковим за освітньою програмою підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Н6 «Ветеринарна медицина».

**Метою** освітнього компонента є формування у здобувачів вищої освіти загальних компетентностей у сфері історії української державності, наукового світогляду, патріотизму, громадянської позиції, здобуття теоретичної підготовки на основі оволодіння знаннями з історії української державності, вміння визначати сутність соціально-історичного процесу, формування національно-патріотичних почуттів.

Освітній компонент базується на теоретико-методологічній основі українського державотворення протягом IX – XXI століть; літературі з історії формування української держави вітчизняних та зарубіжних науковців, що потребує від здобувачів вищої освіти активної і цілеспрямованої роботи з вивчення змісту дисципліни.

**Головними завданнями освітнього компоненту є:**

- формування історичного мислення, наукового світогляду;
- набуття навичок науково-історичного аналізу;
- виявлення логіки та об'єктивних закономірностей історичного процесу;
- виховання високого рівня культури, громадянської відповідальності, національної гідності, патріотизму.

**У результаті вивчення здобувач вищої освіти повинен знати:**

- сутність процесів державотворення історичного минулого та сучасні події в Україні;
- розуміти суспільні процеси, причинно-наслідкові зв'язки історичних подій на шляху українського державотворення;
- теоретичні основи історичної науки, взаємозв'язок історичних подій в Україні зі світовою історією у розрізі етапів формування держави Україна.

**вміти:**

- аналізувати й узагальнювати історичний матеріал у певній системі, оцінювати найважливіші події та явища історії української державності в контексті світової історії;
- зіставляти історичні події, процеси з епохами, орієнтуватися у науковій періодизації історії української державності;
- знаходити й критично аналізувати потрібну інформацію з минулої та сучасної історії української державності.

## **I. ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА**

### **Змістовий модуль 1. Українська державність: витоки , форми, тенденції Тема 1. Генеза української державності в епоху Середньовіччя: наукова проблематика.**

Предмет, завдання освітнього компонента. Значення «Історія української державності» для фахової підготовки і виховання громадянської позиції та патріотизму, вироблення історичної свідомості. Наукова література з історії української державності. Основні методологічні принципи. Характеристика архівних і опублікованих джерел. Наукова періодизація історії української державності.

Передумови утворення феодальної держави на Русі. Особливості державотворчого процесу в Східній Європі. Походження назви «Русь». Заснування Києва як політичного центру полянського союзу племен.

Концепції походження держави Русь та їх оцінка в сучасній історіографії. Соціально-економічні та політичні фактори об'єднання слов'ян. Київське князівство Аскольда. Інші осередки державності на Русі.

Утворення давньоруської держави та основні етапи її розвитку. Становлення феодальних відносин та їх вплив на життя Русі. Внутрішня і зовнішня політика київських князів. Запровадження християнства як державної релігії.

Суспільно-політичний лад Русі-України. Адміністративно-територіальний устрій. Сільське господарство – провідна галузь економіки давньоруської держави. Землеволодіння і землекористування в Русі. Етнічні процеси в Русі-Україні. Початок формування української народності. Міжнародне визнання Русі-України.

Причини та наслідки політичної роздробленості Русі. Утворення самостійних князівств: Київського, Переяславського, Чернігово-Сіверського та інших. Продовження процесу формування української народності. Перші згадки про етнотопонім «Україна». Історичне значення Русі-України.

Економічне і політичне зростання Галицького князівства. Внутрішня і зовнішня політика Ростиславичів. Ярослав Осмомисл. Об'єднання Галицького і Волинського князівств Романа і Данила. Соціально-економічний та політичний розвиток Руського королівства. Руська держава за наступників Данила Романовича. Поступове політичне ослаблення Руського королівства. Історичне значення Руського королівства (Галицько-Волинської держави).

### **Тема 2. Українська державно-політична традиція в XIV-XVI ст.**

Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Боротьба за володіння Галицько-Волинським князівством. Політика литовських князів на українських землях. Суспільно-політичний устрій держави.

Кревська унія 1385 року. Політичне становище українських земель після Кревської унії. Аграрна реформа 1557 р. Формування панщинно-фільваркового господарства. Юридичне оформлення кріпосного права. Зростання міст, надання їм Магдебурзького права. Культурне життя.

Люблінська унія 1569 року: причини прийняття, зміст, наслідки. Утворення Речі Посполитої. Політичне становище українських земель під владою Польщі. Адміністративний устрій українських земель. Соціально-економічний розвиток. Сільськогосподарське виробництво. Категорії селян. Запровадження панщини. Етапи формування української народності. Розвиток економічних зв'язків, самосвідомості, формування своєрідних рис мови, етнічної культури, побуту і звичаїв народу.

Культурний розвиток українських земель наприкінці XVI – на початку XVII ст. Виникнення братств. Становище української православної церкви. Берестейська церковна унія 1596 року.

### **Тема 3. Українська Гетьманська держава (сер. XVII- кін. XVIII ст.)**

Причини, джерела поповнення і час виникнення козацтва. Версії походження козацтва та його організаційна структура перших часів існування. Територія, чисельність, заняття, побут, звичаї козацтва. Поява перших січей.

Заснування Запорозької Січі, її військовий та суспільно-політичний устрій. Запорозька Січ – демократична християнська козацька республіка. Державницькі функції Запорозької Січі. Створення реєстрового козацького війська. Морські походи козаків. Державотворчі тенденції в діяльності козацтва. Козацтво як явище світової історії.

Боротьба українського народу проти польсько-шляхетської експансії. Козацько-селянські повстання під проводом К.Косинського, С.Наливайка. Козацько-селянські повстання 20-30-х років XVII ст. під проводом М.Жмайла, Т.Федоровича, І.Сулими, Г. І. Бута, Я. Острянина, Д. Гуні. Значення козацьких повстань у розгортанні національно-визвольної боротьби українського народу.

Україна напередодні Визвольної війни, її соціально-політичні передумови. Характер, рушійні сили і мета Визвольної війни. Воєнний триумф та визволення західноукраїнських земель. Формування державницької ідеї в ході військових дій і початок створення нової Української держави.

Програма Б. Хмельницького щодо побудови Козацької держави на основі ідеї української соборності. Основні етапи розробки програми державного будівництва та боротьби за її реалізацію. Найхарактерніші ознаки Української козацької республіки, її суспільний та державний устрій. Перетворення козацтва в привілейований стан суспільства. Місце козацької старшини в соціальній структурі країни. Соціальні завоювання селянства. Зміни в структурі землеволодіння. Дрібне селянсько-козацьке землеволодіння – основна форма господарювання української козацької держави. Розширення прав та привілеїв міщанства та купецтва. Переяславська Рада 1654 року, її мета та значення. Березневі статті.

Осінньо-зимова кампанія 1654-1657 років та її трагічні наслідки для Козацької України. Віленське перемир'я. Зміна зовнішньополітичної орієнтації Б. Хмельницького. Смерть Б. Хмельницького та його роль в історії України. Подальші процеси у формуванні української державності після смерті Б. Хмельницького. Демократичні республіканські традиції української Козацької держави, її роль у становленні української нації. Гетьман І. Виговський та основні напрями його державної політики.

Гадяцька угода 1658 року. Причини та наслідки краху політики І. Виговського. Гетьманство Ю. Хмельницького. Переяславські статті 1659 року. Слободищенський трактат 1660 року. Територіальний розкол України на Лівобережжя і Правобережжя. Гетьман І. Тетеря та І. Брюховецький. Україна у політичних планах Росії, Польщі та Туреччини.

Період "руїни". Внутрішня і зовнішня політика гетьмана П. Дорошенка на Правобережжі. Андрусівське перемир'я 1667 року та його наслідки для України. Боротьба П. Дорошенка за збереження єдності України. Гетьмани Д. Многогрішний та І. Самойлович. Дальше обмеження автономії України. Вічний мир 1686 року і остаточне закріплення поділу України.

Поразка української національної революції XVII ст., її особливості та історичне значення. Українська національна революція в контексті європейського революційного руху XVI-XVII ст.

Наступ на політичну автономію України. Правління гетьмана І. Мазепи. Коломацькі статті 1687 року. Зміцнення влади козацької старшини. Соціальна політика І. Мазепи.

Участь України у Північній війні 1700 – 1721 років. Вступ шведських військ в Україну і перехід гетьмана І. Мазепи на бік шведського короля Карла XII. Політичні причини та наслідки поразки І. Мазепи. Гетьман в екзилі.

П. Орлик та його Конституція. Обрання гетьманом І. Скоропадського. Посилення колоніальної політики Російської імперії щодо України. Перша Малоросійська колегія, її завдання і функції. Наказний гетьман П. Полуботок. Перша ліквідація гетьманства. Відновлення гетьманства. Зміцнення української державності за гетьманування Д. Апостола. Друга ліквідація гетьманства. Останнє відновлення гетьманського правління. К. Розумовський. Обмеження козацького самоврядування на Слобожанщині. Остаточна ліквідація гетьманства. Друга Малоросійська колегія.

Скасування полково-сотенного устрою Гетьманщини. Ліквідація Запорозької Січі та подальша доля козацтва. Задунайська Січ. Утворення Чорноморського козацтва. Закріпачення селян Лівобережної України. Поширення на українську козацьку старшину прав російського дворянства. Остаточна інкорпорація України в державну структуру Російської імперії. Приєднання до Росії південних регіонів України та Криму. Політичні й економічні наслідки остаточної втрати державної автономії України.

Правобережні українські землі в роки Північної війни. Вступ на Правобережжя гетьмана І. Мазепи і фактичне об'єднання його з Лівобережжям. Відновлення польсько-шляхетської влади в 1714 році.

Організація слобід. Розвиток фільваркової системи господарювання. Відновлення панщини. Наростання національно-визвольної і антикріпосницької боротьби в Україні. Гайдамацький рух, його причини, характер, рушійні сили. Опришківський рух. О. Довбуш. Коліївщина, її соціальне та політичне підґрунтя.

Три поділи Польщі та їх вплив на долю українських земель. Зміни у політичному становищі правобережних та західноукраїнських земель. Особливості розвитку культури.

#### **Тема 4. Відродження ідеї українського національного самовизначення та державності в XIX столітті.**

Адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ українських земель у складі іноземних держав. Чисельність населення та його етнічний склад. Розвиток товарних відносин і криза феодальної системи господарства. Стан сільського господарства. Початок промислового перевороту в Україні. Загострення соціальних суперечностей. Антикріпосницька боротьба народних мас. У. Кармелюк. "Київська козаччина".

Суспільно-політичний рух у Наддніпрянській Україні. Поширення західноєвропейських революційних ідей. Декабристський рух в Україні. "Південне товариство", "Товариство об'єднаних слов'ян": їх програмні завдання та діяльність. Вплив польського повстання 1830 – 1831 рр. на Україну. Початок українського національного відродження. Кирило-Мефодіївське

товариство: його програма та практична діяльність. Т. Г. Шевченко – ідейний натхненник українського відродження. Вплив його творів на формування української національної ідеї.

Західноукраїнські землі під владою Австрійської монархії. Економічна і культурна відсталість Галичини, Буковини і Закарпаття. Діяльність "Руської традиції". Альманах "Русалка Дністрова". Український національний рух у Західній Україні під час революції 1848 – 1949 рр. в Австро-Угорщині. Головна руська рада.

Особливості економічного розвитку українських земель напередодні селянської реформи 1861 року в Росії. Законодавче скасування кріпосницького права. Особливості селянської реформи в різних регіонах України. Наслідки реформи. Реформи адміністративно-політичного управління: судова, земська, міського самоврядування, військова, шкільна, фінансова, цензурна та їх проведення в Україні.

Розвиток українських земель у пореформену добу. Соціально-економічна модернізація України. Особливості і перебіг промислового перевороту. Міста.

Торгівля, розширення внутрішнього ринку. Розвиток товарного виробництва у сільському господарстві. Спеціалізація районів сільськогосподарського виробництва. "Цукрова революція". Товарне хліборобство та поширення українських сортів злакових в Російській імперії. Місце України у світовому землеробстві.

Революційно-демократичний рух в Україні. Польське визвольне повстання 1863 року та його поширення в українських землях. Антиукраїнська політика російського царизму. Циркуляр Валуєва 1863 року та Емський указ 1876 року.

Український культурно-національний рух. Хлопомани. Народники. Діяльність громад. В. Антонович. М. Драгоманов. Національне життя в Галичині. Москвофіли. Народовці. Виникнення українських політичних товариств і партій. Зв'язок національно свідомої інтелігенції Галичини і Наддніпрянської України. Становлення української нації.

Робітничий рух в Україні у другій половині XIX ст. Перші робітничі організації, їх ідеологія і програми. Поширення соціалістичних ідей, перші соціал-демократичні гуртки і групи. Становище аграрної освіти та науки в Україні.

## **Змістовий модуль 2. Відродження державності в Україні (XX – поч. XXI ст.)**

### **Тема 5. Боротьба за відродження державності в Україні (1917 -1921 рр.).**

Розвиток капіталізму у промисловості та сільському господарстві, його особливості. Україна – один з найбільш розвинутих регіонів Російської імперії, її соціальне та національне гноблення. Суспільно-політичний та національний рух в Україні на початку XX ст. Співвідношення питань соціального і національного визволення у політичній думці. Утворення українських національних партій, їх роль у демократичних революціях у Росії.

Революція 1905-1907 рр. в Україні. Стратегія і тактика різних політичних сил. Маніфест 17 жовтня 1905 р. і ставлення до нього політичних партій. Українське питання у Державній думі. Українська думська громада у I та II Державних думах. Національне та аграрне питання в програмах і практиці політичних рухів і партій. Зростання національно-визвольного руху в Україні. Виникнення україномовної преси "Просвіти" в українському русі.

Пожвавлення визвольної боротьби населення західноукраїнських земель під впливом революції в Росії. Розмежування двох класових тенденцій у національно-визвольному русі.

Столипінська реформа та її проведення в Україні. Економічні і політичні наслідки реформи. Масові переселення українських селян до Сибіру і Далекого Сходу. Посилення царизмом політики національного гноблення та великодержавного шовінізму в Україні.

Перша світова війна. Україна у планах іноземних держав. Ставлення до війни різних класів і партій. Утворення «Спільки визволення України». Головна Українська Рада. Українські січові стрільці. Еволюції політичної орієнтації ТУП в ході війни.

Репресії проти українців в Російській і Австро-Угорській імперіях. Становище українців у Східній Галичині. Назрівання революційної кризи, активізація боротьби широких мас проти війни.

Лютнева революція в Росії та її вплив на Україну. Виникнення Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів. Призначення комісарів Тимчасового уряду в Україні. Утворення української центральної Ради, її соціальна база, партійний склад, програма. Початок українізації армії. Український Національний Конгрес. Перші кроки до національно-територіальної автономії у квітні-травні 1917 року. I-й Універсал Центральної Ради. Утворення Генерального секретаріату. II-й Універсал Центральної Ради. Проголошення автономії України. М. Грушевський, В. Винниченко. Збройне повстання в Петрограді в жовтні 1917 року та боротьба за владу в Києві. III-й Універсал Центральної Ради. Проголошення Української Народної Республіки. Конфлікт між

Центральною Радою та урядом Радянської Росії. I-й Всеукраїнський з'їзд Рад. Боротьба політичних сил за владу в Україні. Вторгнення більшовицьких військ з Росії. Прийняття IV-го Універсалу Центральної Ради. Проголошення незалежності України. Досягнення і невдачі Центральної Ради у внутрішній і зовнішній політиці. Аграрні проблеми в Універсалах Центральної Ради.

Участь представників Центральної Ради в мирних переговорах у Брест-Литовську. Підписання мирного договору з Німеччиною. Окупація України німецькими та австро-угорськими військами. Криза Центральної Ради навесні 1918 року. Прийняття Конституції УНР. Гетьманський переворот.

Гетьман Скоропадський і його уряд. Проголошення української держави. Законодавча діяльність гетьманської адміністрації. Ставлення українських політичних партій до гетьманату. Внутрішня та зовнішня політика української держави. Аграрне питання в діяльності гетьманського уряду. Досягнення в національно-культурній політиці.

Повстансько-партизанська боротьба проти окупантів і гетьманського режиму. Зречення П. Скоропадського від влади. Утворення директорії, її склад, соціальна база, політика. Відновлення УНР. С. Петлюра. Соціальні програми Директорії.

Революційні події 1918 року на західноукраїнських землях. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Державотворчі процеси в ЗУНР. Зовнішньополітична орієнтація ЗУНР. Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 року. Відновлення радянської влади в Україні в 1919 році. Введення політики "воєнного комунізму". Націоналізація промисловості. Продовольча диктатура. Отаманщина. Наступ військ А. Денікіна і С. Петлюри. Конфлікт між петлюрівцями і денікінцями. Визволення України від денікінських військ і відродження УСРР у кінці 1919 року. Державне і господарське будівництво.

Варшавський договір Ю. Пілсудського і С. Петлюри. Радянсько-польська війна. Ризький мирний договір 1921 року. Втрата Україною національної державності. Причини поразки та основні уроки української національно-демократичної революції 1917 - 1920 рр.

#### **Тема 6. Радянська форма державності в Україні (1921 – 1991 рр).**

Суспільно-політичне життя на Україні в 20-ті роки. Необільшовицькі комуністичні партії. Утвердження монополії Комуністичної партії. Звуження ролі Рад у політичній системі. Ліквідація багатопартійності.

Соціально-економічна і політична криза початку 20-х років. Причини переходу до непу. Скасування продрозкладки, його політичні і соціально-економічні наслідки. Суть та мета непу, особливості його здійснення в Україні.

Голод 1921 – 1923 років на півдні України: причини і наслідки. Аграрна політика більшовиків. Поступове відродження сільського господарства на основі непу.

Неп у промисловості. Поява госпрозрахунку. Трестування промисловості. Відродження кредитно-фінансової системи. Монополія державної торгівлі. Перші наслідки відбудовного процесу. Національно-державне будівництво в Україні. Утворення СРСР як нової форми радянської державності. Причини створення СРСР. Конституційний статус УРСР у складі СРСР. Союзний договір від 30 грудня 1922 року та його оцінка.

Відмова від нової економічної політики. Концепція планової економіки. Курс на форсовану індустріалізацію. Директивне господарювання. Створення нового господарського механізму. Результати перших п'ятирічок. Організація масових виробничих рухів (стахановський та інші). Наслідки індустріалізації. Промисловість України напередодні Другої світової війни.

Українське село наприкінці 20-х років. Структура землеволодіння у галузі сільськогосподарського виробництва. Рівень товарного виробництва. Запровадження перспективних методів господарювання. Розвиток

сільськогосподарської кооперації та контракції. Альтернативи соціально- економічного розвитку сільського господарства УРСР у 20 – 30-х роках. Ідеї вчених-аграрників М. Д. Кондратьєва, О. В. Чаянова та їх послідовників в Україні (Г. П. Коротков, К. Г. Маньковський та інші) щодо розвитку різноманітних форм сільськогосподарської кооперації. Хлібозаготівельна криза 1928 – 1929 рр. Поворот до суцільної колективізації. Політика «розкуркулення селянства»: масштаби, наслідки. Завершення колективізації основної частини селянських господарств у 1931 – 1932 рр. Деградація сільськогосподарського виробництва в одержавлених колгоспах. Голодомор 1932 – 1933 рр., його причини та наслідки. Колгоспи в системі командної економіки після 1933 року. Феномен колгоспної торгівлі в командній економіці. Політвідділи МТС і радгоспів як надзвичайні органи для стабілізації становища в сільському господарстві. Згубні наслідки насильницької колективізації. Політичний підтекст радянської коренізації. Політика коренізації. Досягнення і прорахунки українізації. Вплив українізації на процес національного відродження. Боротьба з «буржуазним націоналізмом» і «націонал-ухильництвом». «Розстріляне відродження».

Монополізація Комуністичною партією всіх сфер державного, політичного і культурного життя. Утвердження сталінського тоталітарного режиму в Україні. Згубний вплив адміністративно-командної системи на суспільно-політичне й духовне життя України. Бюрократизація всіх сторін життя суспільства. Репресії та їх наслідки в Україні. Конституція УРСР 1937 року та її оцінка.

Західноукраїнські землі в 20-30-х роках. Режим соціального і національного гноблення на західноукраїнських землях. Розвиток національно- визвольного руху. Політичні партії, їх програми та діяльність. Українська Військова Організація, Організація Українських Націоналістів (ОУН), Українське Національно-демократичне Об'єднання (УНДО), Комуністична партія Західної України (КПЗУ). Карпатська Україна у вирі європейських подій.

Причини і початок Другої світової війни. Українське питання у міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни. Радянсько-німецький пакт про ненапад від 23 серпня 1939 року та його оцінка.

Вступ Червоної армії на західноукраїнські землі 17 вересня 1939 р. Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною. Політика сталінського режиму на західноукраїнських землях. Приєднання Північної Буковини та Південної Бессарабії до складу УРСР. Радянсько-німецький договір про дружбу і кордони (вересень 1939 року).

Початок війни СРСР з нацистською Німеччиною та її союзниками. Причини поразок і катастроф Червоної армії. Евакуація промислових підприємств, закладів науки і культури УРСР на схід. Бойові дії на південно-західному та південному напрямках. Оборона Києва, Одеси, Севастополя. Бої за Донбас. Нацистський окупаційний режим в Україні. Утворення радянського підпілля і початок партизанського руху. Створення "другого фронту" в тилу ворога. Діяльність ОУН-УПА.

Визволення України. Битва за Лівобережну Україну і Донбас. Форсування Дніпра. Визволення Києва. Бої на Правобережжі і в західних областях. Входження Закарпатської України до УРСР. Внесок українського народу в розгром нацистської Німеччини та її сателітів. Втрати України в Другій світовій війні.

Об'єктивні та суб'єктивні труднощі переходу до мирного будівництва. Людські втрати та матеріальні збитки, заподіяні Україні війною та фашистською окупацією. Міжнародна діяльність України, участь у створенні та роботі ООН. Зовнішньополітична діяльність України та її обмеженість. Невикористана можливість досягнення Україною реального суверенітету.

Зміни у політичній системі України в умовах переходу від війни до миру. Перебудова роботи Верховної Ради УРСР та місцевих Рад. Посилення політичної монополії керівних органів Комуністичної партії. Громадські

організації: профспілки, комсомол, їх прихильність до традиційних форм і методів роботи. Агонія сталінізму на Україні.

Відбудова народного господарства й особливості соціальної політики. Труднощі відбудовного періоду. Творча активність мас і допомога народів СРСР. Негативні явища у відбудові та економічному розвитку республіки, труднощі відбудови сільського господарства. Голод 1946 – 1947 рр. Заходи для зміцнення суспільного господарства. Колективізація в західних областях України. Помилки в аграрній політиці держави.

Соціально-економічні та культурні перетворення в західних областях України. Возз'єднання всіх українських земель як фактор консолідації та дальшого розвитку української нації. Особливості, здобутки і трагічні наслідки соціальних перетворень та національної політики у західних областях. Насильницька колективізація. Масові депортації та репресії. Опір місцевого населення сталінському насиллю. Церковний собор 1946 р. та його негативні наслідки.

Перші кроки щодо подолання культу особи після смерті Й. В. Сталіна. Хрущовська «відлига», її характер в Україні. Боротьба проти культу особи Сталіна та його наслідків. Початок реабілітації жертв сталінських репресій. Спроби лібералізації політичного режиму. Економічні реформи М. С. Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Соціальні програми М. С. Хрущова. Заходи щодо удосконалення управління і модернізації промисловості. Спроби подолання кризи в сільському господарстві. Участь України в освоєнні

східних регіонів СРСР і цілинних земель. Поява дисидентів в Україні. Зародження руху «шістдесятників», їх роль у національно-культурному житті. Переміни в кремлівському керівництві у жовтні 1964 р. та їх наслідки для України. Реформи середини 60-х років, їх згортання консерваторами в партійно-державному керівництві. Зупинення реабілітації і замовчування злочинної діяльності Сталіна. Деформації в структурі економіки України, хижацька експлуатація її багатств, будівництво хімічних підприємств, атомних електростанцій. Наростання екологічної небезпеки. Екстенсивний розвиток сільського господарства, шкідливість кампанії щодо ліквідації «неперспективних» сіл. Звільнення П. О. Шелеста. Подальше обмеження прав України. В. В. Щербицький як провідник русифікаторської політики центру України в єдиному народногосподарському комплексі СРСР.

Політичні репресії 60-70-х років. Посилення реакції в духовному житті. Поглиблення нігілістичного ставлення до національної самобутності українського народу. Створення історії України.

Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Репресивні дії органів КДБ. Загострення гальмівних процесів у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку України. Ігнорування екологічних наслідків промислового будівництва.

Спроби М. С. Горбачова реформувати суспільство на шляхах прискорення, перебудови, гласності. Зміст терміну «перебудова». Періодизація перебудови. Проведення економічних реформ. Економічна політика центрального уряду й Україна. Погіршення економічної ситуації в Україні в другій половині 80-х років. Чорнобильська катастрофа та її наслідки.

Відновлення критики сталінізму. Зростання політичної активності народу. Гальмування перебудовчих процесів в Україні. Національне пробудження українського народу. Реабілітація політичних в'язнів. Викриття злочинів тоталітарного режиму.

Народження Народного руху України і перетворення його в опозиційну до КПРС силу. Перші кроки в демократизації суспільно-політичного життя і утворення нових політичних партій та громадських об'єднань. Реформа виробничої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР. Формування парламентської опозиції – «Народної ради». Прийняття Декларації про

державний суверенітет України. Курс національно-демократичних сил на утвердження державної та економічної незалежності республіки, утворення самостійної держави.

Спроба серпневого (1991 р.) перевороту у Москві та його наслідки для України.

#### **Тема 7. Державотворчі процеси в незалежній Україні (з 1991 року).**

Схвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ. Участь інтелігенції, студентської молоді, засобів масової інформації в демократизації суспільства, відродженні національних традицій, розширенні сфери вжитку української мови.

Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Л. М. Кравчук – Президент України. Денонсація Договору 1922 р. про утворення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав. Затвердження державної символіки України.

Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Зміцнення державних кордонів. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту, Національної гвардії, Служби безпеки, митної служби. Запровадження національної грошової одиниці та інших інститутів державності.

Прийняття Верховною Радою України нормативних актів для реформування економіки на шляхах підприємництва, переходу до ринкових відносин, приватизації, їх суперечливий характер. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Криза кредитно-фінансової системи. Наростання інфляційних процесів і соціальної напруженості. Пошуки шляхів виходу з кризи і соціального захисту населення.

Труднощі національно-культурного відродження, розвитку науки, освіти. Формування багатопартійності в Україні. Класифікація політичних партій і об'єднань, їх платформи у виборах до Верховної Ради України 1994 року.

Кампанія 1994 р. по виборах Президента України. Обрання Президентом Л. Д. Кучми. Його соціально-економічна та політична платформа. Кроки з її реалізації. Прийняття Конституції України. Виборча система України. Результати виборів Президента України в 1999 році. Вибори до місцевих Рад і до Верховної Ради України 2002 р. Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2001 рр." та "Європейський вибір. Концептуальні засади "стратегій" економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 рр."

Концепція зовнішньої політики України. Визнання України зарубіжними державами. Встановлення дипломатичних відносин, формування представництва у міжнародних організаціях, входження у світове співтовариство. Набуття Україною без'ядерного статусу. Зовнішньополітичні акції України щодо зміцнення миру і співробітництва, припинення воєнних конфліктів.

Помаранчева революція: причини, суть, наслідки.

#### **Тема 8. Україна в XXI столітті: геополітичний фактор. Агропромисловий комплекс України.**

Президентські вибори 2004 року. Західний та східний вектори зовнішньої політики України. Помаранчева революція. Газові війни росії проти України.

Президентські вибори 2010 р.

Революція Гідності 2013-2014 рр. Початок Євромайдану, спроби його розгону, «диктаторські закони». Повалення режиму В. Януковича. Небесна сотня.

Україна після перемоги Євромайдану (кінець лютого – листопад 2014). Україна в умовах військової агресії Росії. Анексія Росією Криму. АТО. Російсько-українська війна. Добровольчі батальйони. Волонтерський рух. Вибори Президента України 25 травня 2014 р. Реакція світової спільноти. Спроби мирного врегулювання. Соціально-економічний

розвиток. Євроінтеграційний поступ України: угода про асоціацію між Україною та ЄС. Режим безвізового в'їзду в країни ЄС для громадян України. Культура й духовність. Томос.

Президентські вибори 2019 р. Земельна та інфраструктурна реформи. Цифровізація України. Широкомасштабне вторгнення російських військ на терени України: перебіг, результати (24.02.2022 р.). Злочини геноциду та воєнні злочини РФ проти України. Нищення економіки України. Використання росією продовольства як зброї. Заява Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні». Консолідація української політичної нації в боротьбі проти російській агресії. Розгортання дипломатичної боротьби України. Утворення міжнародної коаліції держав на підтримку незалежності і обороноздатності України. Лендліз. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС. Колабораційна діяльність і кримінальна відповідальність за неї. Рух Опору на тимчасово окупованих територіях. Біженці та вимушені переселенці. Примусове переселення громадян України до РФ. Гуманітарна підтримка біженців в країнах ЄС.

Підсумки історичного шляху українського народу і найголовніші уроки історії його боротьби за свободу, незалежність, соборність і державність. Перспективи у XXI столітті.

Місце і роль сільськогосподарського виробництва України в розбудові української держави. Аграрне питання у платформах політичних партій України. Сутність і напрями земельної реформи. Роль фахівців сільського господарства в раціональному використанні ресурсів України.

## **II. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ**

Індивідуальне навчально-дослідне завдання є формою індивідуально-консультативної роботи викладача зі здобувачами вищої освіти, яка здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи. Виконання його полягає у аналізі літературних джерел та написанні реферату, презентації, есе за обраною темою.

### ***Орієнтовний перелік тем індивідуальних завдань для самостійної роботи здобувачів вищої освіти***

1. Теорії походження Київської держави.
2. Русь за часів Олега, Ігоря, Ольги, Святослава.
3. Найдавніші пам'ятки писемності Київської держави.
4. Галицько-Волинська держава – спадкоємниця Русі.
5. Історична роль ранньофеодальної держави на території України.
6. Етапи державного будівництва за гетьманування Богдана Хмельницького.
7. Запорозька Січ – військово-організаційний центр козацтва.
8. Причини, характер та рушійні сили Національно-визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького середини XVII ст.
9. Переяславська Рада та українсько-московський договір 1654 року, їх оцінка в сучасній історичній літературі.
10. Особливості державницької політики гетьмана Івана Мазепи.
11. Історичне значення першої Конституції Пилипа Орлика (1710 р.).
12. Процеси формування національної самосвідомості українського народу в XVII- XVIII ст.
13. Політика Катерини II щодо ліквідації Гетьманства (1764 р.) та Запорозької Січі (1775 р.).
14. Політичний статус українських земель на початку XIX століття.
15. Наслідки аграрної політики П.Столипіна для України.
16. Сутність української національної ідеї на початку XX ст.
17. Історичне значення утворення та діяльності Центральної Ради. Універсали Центральної Ради.

18. Українська держава гетьмана Павла Скоропадського.
19. Політика Директорії та її наслідки.
20. Антибільшовицькі виступи в армії і на селі у 1919 році.
21. Негативні наслідки встановлення радянської влади в Україні.
22. Нова економічна політика та специфіка її проведення в Україні.
23. Політика українізації та її наслідки для України.
24. Голодомор в Україні 1932-1933 рр.
25. Політичні репресії в Україні в 30 роки ХХ ст.
26. Українське питання в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни.
27. ОУН-УПА в Другій світовій війні.
28. Участь України у створенні ООН.
29. Відродження народного господарства в повоєнний час (1945-1953 рр.).
30. Лібералізація духовного життя за часів хрущовської «відлиги».
31. Дисидентський рух 60-70 х років ХХ ст. Основні напрямки в Україні.
32. Чорнобильська катастрофа та її наслідки для України.
33. Історичне значення проголошення Верховною Радою УРСР «Акту проголошення незалежності України» 24 серпня 1991 року.
34. Значення прийняття Конституції України для утвердження національної Державності.
35. Основні підсумки розвитку України за роки незалежності.
36. Проаналізуйте стан міжнаціональних відносин у сучасній Україні.
37. «Помаранчева революція» та її історичне значення.
38. Євромайдан і повалення режиму В. Януковича (2013-2014 рр.)
39. Україна в умовах військової агресії росії.

### Теми есе

**Есе́, есе́й** (фр. *essai* – *спроба, начерк*) – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми. Метою написання есе є актуалізація повсякденного досвіду та зіставлення його з термінологічною та концептуальною базою освітнього компоненту. Дане завдання передбачає перевірку якості засвоєння здобувачами категоріального апарату освітнього компоненту «Історія української державності», шляхом застосування наукових понять, понять та концепцій до аналізу реальних історичних, політичних, соціальних фактів. Обсяг роботи – 2–3 сторінки друкованого тексту.

**Завдання 1.** Опрацюйте наукову статтю Чухліб Т. Уживання назви «Україна» в міжнародних угодах Війська Запорозького зі Швецією, Туреччиною та Кримом (1710-1712 рр.). за посиланням: [http://resource.history.org.ua/publ/UIJ\\_2024\\_1\\_4](http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_1_4)

**Напишіть есе** на тему «Вживання назви «Україна» в міжнародних угодах Війська Запорозького». Визначити свою позицію і обґрунтувати її.

**Завдання 2.** Опрацюйте наукову статтю Федорової І.В. «Розвиток культури і освіти в УНР» за посиланням: <http://hdl.handle.net/123456789/2543>

**Напишіть есе** на тему «Згуртованість українських державних діячів щодо розвитку освіти і культури в УНР».

**Завдання 3.** Опрацюйте наукову статтю Федорової І.В. «Огляд історіографії та джерельної бази дослідження розвитку вищої сільськогосподарської освіти в Україні 1861-1917 років» за посиланням: <http://hdl.handle.net/123456789/2961>

**Напишіть есе** на тему «Наукові досягнення українських вчених-аграріїв у ХІХ-на поч.ХХ ст.»

**Завдання 4.** Опрацюйте наукову статтю Федорової І. В. «Розвиток аграрної освіти Півдня України на початку ХХ століття: до 100-ліття заснування Одеського державного аграрного університету» за посиланням: <http://hdl.handle.net/123456789/2544>

**Напишіть есе** на тему «Динаміка розвитку аграрної освіти півдня України на основі вивчення історичних фактів діяльності Одеського державного аграрного університету на початку ХХ століття».

**Завдання 5.** Опрацюйте наукову статтю Федорової І. В., Львович Г.С. «Історичний шлях розвитку ветеринарної медицини в Одесі» за посиланням: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/handle/123456789/4758>

**Напишіть есе** на тему «Сучасний розвиток факультету ветеринарної медицини: на основі власних спостережень».

**Завдання 6.** Опрацюйте наукову статтю Федорової І.В. «Розвиток ступеневої освіти фахівців-аграріїв Півдня України» за посиланням: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2949>

**Напишіть есе** на тему «Становлення і розвиток вищої аграрної освіти в Україні в ХІХ столітті».

**Завдання 7.** Опрацюйте наукову статтю Віднянського С. «Будівничий української державності за Карпатами (до 150-річчя від дня народження Августина Волошина та 85-річчя проголошення незалежності Карпатської України)» за посиланням: [http://resource.history.org.ua/publ/UIJ\\_2024\\_2\\_8](http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_2_8)

**Напишіть есе** на тему «Політична та державотворча діяльність Августина Волошина». Визначити свою позицію і обґрунтувати її.

**Завдання 8.** Опрацюйте наукову статтю Якубовського І. «Читаючи між рядків: Голодомор на шпальтах районної преси Київської та Чернігівської областей у 1932-1933 рр.» за посиланням: [http://resource.history.org.ua/publ/UIJ\\_2024\\_2\\_11](http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_2_11)

**Напишіть есе** на тему «Голодомор - трагедія українського народу». Визначити свою позицію і обґрунтувати її.

**Завдання 9.** Опрацюйте наукову статтю Заборіна Д. Трагедія "чорної піхоти": проблеми студіювання мобілізації 1943—1944 рр. і підрахунку безповоротних втрат (на матеріалах Богуславщини) за посиланням: [http://resource.history.org.ua/publ/UIJ\\_2023\\_2\\_12](http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_2_12)

**Напишіть есе** на тему «Втрати українського народу в ході ІІ світової війни». Визначити свою позицію і обґрунтувати її.

**Завдання 10.** Опрацюйте наукову статтю Ананьїна О. «Дії Державної прикордонної служби України проти військ РФ у Криму на початку російської агресії 2014 р.» за посиланням: [http://resource.history.org.ua/publ/UIJ\\_2024\\_3\\_3](http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_3_3)

**Напишіть есе** на тему «Захист територіальної цілісності держави у ході російсько-української війни». Визначити свою позицію і обґрунтувати її.

**Завдання 11.** Опрацюйте наукову статтю Федорової І.В. «Волонтерство: виклики сьогодення (за матеріалами друкованих ЗМІ)» за посиланням: <http://hdl.handle.net/123456789/2960>

**Напишіть есе** на тему «Розвій волонтерства в українському суспільстві». Визначити свою позицію і обґрунтувати її.

**Завдання 12.** Опрацюйте наукову статтю Харук А. «Слобожанська наступальна операція: передумови і перший етап (6—12 вересня 2022 р.)» за посиланням: [http://resource.history.org.ua/publ/UIJ\\_2023\\_1\\_2](http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_1_2)

**Напишіть есе** на тему «Визволення українських земель з-під російської окупації». Визначити свою позицію і обґрунтувати її.

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

### Базова

1. Бойко О.Д. Історія України (Alma-mater+): підручник. Вид. 8, стер., доп. Київ: Альмамастер, 2021. 640 с.
2. Борисова, О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 1 : Давні часи. Середньовіччя. Нова доба / О. В. Борисова, А. О. Климов; МОН України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. Київ : Кондор, 2018. 344 с.: портр. Історичний аналіз державотворення.
3. Борисова, О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 2 : 1917 - 2017 рр. / О. В. Борисова, А. О. Климов ; М-во освіти і науки України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. Київ : Кондор, 2018. 463 с.
4. Історія України: суспільство, культура, державність: навч. посіб. / П. В. Вербицька. Львів, 2019. 267 с.
5. Світлична В. В. Історія України: (Україна в умовах розбудови незалежності. Революція гідності 1991–2018) : навч. посібн. Київ, 2019. 408 с.
6. Чуткий А.І. Нариси з економічної історії України. Буржуазна альтернатива: Українські землі в середині XVII – другій половині XVIII ст.: монографія. Київ: Темпора, 2021. 456 с.

### Допоміжна

1. Palii Oleksandr. A history of Ukraine: a short course. Kyiv, 2023. 471 p.
2. Ананьїн О. Дії Державної прикордонної служби України проти військ РФ у Криму на початку російської агресії 2014 р. *Український історичний журнал*. 2024. Число 3. С. 29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// [http://resource.history.org.ua/publ/UIJ\\_2024\\_3\\_3](http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_3_3)
3. Аркас М. Історія України-Русі / упоряд. Роман Коваль. Репринтне видання. Київ, 2020. 392 с.
4. Бачинська О., Чухліб Т. Козацька Україна після зруйнування Запорозької Січі (1775-1905). Київ, 2021. 352 с.
5. Вирський Д. Річ Посполита про козаків (1560-і – початок 1650-х рр.) / НАН України. Інститут історії України. Київ, 2021. 288 с.
6. Віднянський С. В., Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення / НАН України. Інститут історії України. Київ, 2021. 372 с.
7. Віднянський С. Будівничий української державності за Карпатами (до 150-річчя від дня народження Августина Волошина та 85-річчя проголошення незалежності Карпатської України). *Український історичний журнал*. 2024. Число 2. С. 114. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// [http://resource.history.org.ua/publ/UIJ\\_2024\\_2\\_8](http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_2_8)
8. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022. 432 с.
9. Хрестоматія з історії України: для здобувачів першого освіт. рівня «бакалавр» / упоряд. В. Полторак. Одеса, 2020. 163 с.
10. Історія цивілізації. Україна. Т. 1: Від кіммерійців до Русі (X ст. до н.е. — IX ст.) / упоряд. Михайло Відейко. Київ, 2020. 586 с.
11. Кошкіна С. Майдан. Нерозказана історія : головне розслідування подій Революції Гідності / ред. М. Іванцова. Київ, 2015. 384с.
12. Сотий день спротиву агресії Росії: Facebook-рефлексії / Упорядник: Віталій Скальський. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2022. 72 с.
13. Федорова І. Розвиток культури і освіти в Українській Народній Республіці. *Історичний архів. Наукові студії: збірник наукових праць*. 2019. Вип. 20. С. 103-110.
14. Федорова І.В. Огляд історіографії та джерельної бази дослідження розвитку вищої сільськогосподарської освіти в Україні 1861-1917 років./ *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Історичні науки»*. 2021. Т. 32

(71). №1. С.180 -184. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <http://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/32-71-1>

15. Щебетюк Н. Б. Розвиток аграрної науки України наприкінці 20-х - у 30-ті рр. ХХ ст.: монографія. Кам'янець-Подільський, 2017. 380 с.

### ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Інститут історії України Національна академія наук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <http://history.org.ua/uk>

2. Історична веб-хрестоматія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// [http://geocities.com/ua\\_ukraine/ukrainerus.html](http://geocities.com/ua_ukraine/ukrainerus.html)

3. Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <http://dspace.nbuv.gov.ua>

4. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe)

5. Український інститут національної пам'яті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <https://uinp.gov.ua/>

6. Уроки історії: Голодомор 1932–1933 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <http://golodomor.org.ua/>

7. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ–ХХ ст.: навч. посібн. Київ, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <http://history.franko.lviv.ua/> (дата звернення: 20.07.2024)

8. Русначенко А. М. Нариси новітньої історії України. Київ, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// [http://cul.com.ua/preview/nni\\_2.pdf](http://cul.com.ua/preview/nni_2.pdf)